

Різник Н.С.,

к.е.н., в.о.доцент Луцького державного технічного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МЕТОДИКИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Розглянуто підходи до здійснення діагностики фінансової безпеки банківської системи, на основі яких пропонується власна методика визначення рівня фінансової безпеки банку та індикатори діагностики фінансової безпеки банку.

Approaches are considered to diagnostics of financial safety of the banking system, which the own method of determination of financial strength security of bank and indicators of diagnostics of financial safety of bank is offered.

Вдосконалення механізму гарантування безпеки банківської діяльності є одним із важливих питань розроблення банками України програм щодо забезпечення їх ефективної діяльності. Для прогнозування та вибору безпечних шляхів функціонування банку необхідно розробити методіку діагностики стану його фінансової безпеки та кількісно оцінити вплив дестабілюючих факторів, причини їх виникнення, інтенсивність дії.

Питання банківського менеджменту та фінансової безпеки вивчали такі зарубіжні та вітчизняні учені, як А.Томпсон, А.Дж.Стрикленд, Д.Кемпбелл, Є.Олейніков, В.Ярочкін, М.Єрмошенко, О.Барановський, В.Мунтіян, Л.Стрельбицька, В.Зубок, С.Глазьев, Е.Уткін та ін. Проте вченими досліджувалися, переважно, питання забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, не здійснюючи при цьому інтегральну оцінку рівня фінансової безпеки банківської структури.

Вирішення складних завдань забезпечення фінансової безпеки банку неможливе без комплексного аналітичного дослідження умов та результатів його функціонування. Окремим завданням такого аналізу є визначення методичного інструментарію діагностики фінансової безпеки банку, формування узагальнених індикаторів, що дозволять здійснити кількісну оцінку динаміки та основних тенденцій фінансової безпеки банку.

В економічній теорії розроблені методи здійснення оцінки та аналізу фінансової безпеки банку.

Сенчагов В., Стрельбицька Л., Барановський О., Єрмошенко М. в дослідженнях з питань оцінки фінансової безпеки банківської установи обмежились лише перерахуванням порогових показників фінансової безпеки банку [1, с. 144–153, 2, с.442-444, 3,с.488-495, 4,с.88], не вдаючись до виведення та побудови шляхів розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки банківського сектору, що не дає змогу комплексно охопити всю систему показників-репрезентантів та визначити рівень фінансової безпеки банку.

Васильченко З. та Васильченко І. [5, с. 44], як і Побережний С. [6, с. 83], пропонують методологічний підхід до побудови інтегрального показника економічної безпеки банку. Вони здійснили обґрунтування спеціальних узагальнених показників оцінки рішень з управління економічною безпекою банку: до всієї сукупності показників оцінки економічної безпеки банку доцільно ввести: рентабельність активів; еволюційну надійність; темпи зростання власного капіталу; частку банківського ринку, що належить банку; коефіцієнт самодостатності банку. До недоліків методики можна віднести: по-перше, необґрунтований вибір показників-репрезентантів, що використовують у розрахунку інтегрального показника економічної безпеки банку, по-друге, оптимальні значення часткових показників стану економічної безпеки банку встановлюються експертних шляхом, однак відсутність чітких правил групування відбору показників вимагає застосування при оцінці фінансової безпеки банку більш точних методів групування та вибору показників; по-третє, перелік показників частково охоплює фінансову діяльність банку, а інтегральний показник економічної безпеки банку повинен охоплювати не лише фінансову сферу, а й інформаційну, кадрову, ринкову, силову та ін., що необхідно враховувати у подальших дослідженнях.

Таким чином, аналіз показав, що підходи до діагностики фінансової безпеки банку мають ряд недоліків, а саме:

– необґрунтований вибір показників-репрезентантів, що беруть участь у розрахунку інтегральних показників гостроти кризової ситуації для кожної досліджуваної сфери банківської системи, не дозволяє адекватно відобразити стан фінансової безпеки банку;

– використання експертного методу для вибору показників, що характеризують стан фінансової безпеки банку, можуть призвести до необ'єктивних результатів при виведенні інте-

грального показника. Методика діагностики фінансової безпеки банку вимагає застосування точних методів групування та вибору показників;

– оцінка фінансової безпеки банку на основі аналізу динаміки певної сукупності вихідних показників є неефективною, тому що не вдається визначити інтегральний показник фінансової безпеки банку. При побудові методики діагностики фінансової безпеки банку слід приділяти увагу використанню інтегральних оцінок фінансової безпеки банку, які отримані на основі використання багатовимірних статистичних методів;

– вчені, здійснюючи аналіз та оцінку рівня фінансової безпеки досліджуваного об'єкта, не вдаються до поділу на стани фінансової безпеки, при яких відбувається вплив дестабілізуючих факторів, що призводить до неточностей у визначенні реального стану економічної безпеки в регіоні.

При побудові методики діагностики фінансової безпеки банку слід враховувати вищеназвані недоліки. Тому з метою створення ефективної системи забезпечення фінансової безпеки банку необхідно розробити комплекс взаємозалежної моделі її діагностики.

Діагностику фінансової безпеки банківської системи пропонуємо реалізовувати за допомогою індикативного методу, який здійснюється шляхом зіставлення фактичних і порогових значень показників безпеки. Зіставлення фактичних показників з їх пороговими значеннями дає можливість визначити стан безпеки банку за ступенем наближеності його до стану безпеки, ризику, загрози чи небезпеки.

Для своєчасного виявлення існуючих і потенційних ризиків, загроз та небезпек гарантування економічної безпеки банківського сектору необхідно визначити відповідні індикатори (табл. 1).

Таблиця 1
*Індикатори фінансової безпеки банку**

Назва індикатора	Значення індикатора, %
Рентабельність банківських активів	1-4
Рентабельність дохідних активів	1-3
Рентабельність доходів	8-20
Рівень маржинального доходу:	
валового	6,5
відсоткового	4,5
операційного	2,0

Спред	1,25
Ефективність управління спредом	1-4
Величина дохідної вартості	10-35
Співвідношення процентного і непроцентного чистого доходу	48-67
Максимальна "безпечна" сума кредитування дебетурою	5
Питома вага проблемних кредитів в обсязі чистих активів банку	1-2
Питома вага залучених коштів громадян у загальному обсязі залучених коштів	
Рівень сумнівної та безнадійної заборгованості у сукупному кредитному портфелі	10
Дохідність 1 грн. активів	14-22
Рівень ефективності та ризикованості вкладень	10-18
Покриття процентних витрат процентними доходами	110-125
Ефективність використання внутрішньобанківських резервів	5-15
Якість управління затратами банку	10-25
Дохідність 1 грн. основного капіталу банку	1,2-1,7
Ефективність процентної політики банку	6-8
Можливості використання внутрішньобанківських резервів	1-3
Частка дохідних активів	0,75-0,85
Кількість дохідних активів на 1 грн. платних пасивів	>1,0
Величина дохідних активів на 1 грн. власного капіталу	8-18
Пріоритетність напрямів використання капіталу	0,5-2,0

**джерело: складено на основі 3, с. 488-491; 7, с. 368-369*

Виходячи з даних табл.1, розрахунок даних показників може свідчити про наявність дестабілізуючих факторів впливу на стан фінансової безпеки банку та банківської системи України.

Визначення величини стану фінансової безпеки банку ґрунтується на стандартизації показників, зведення їх до одно-

го, співвимірною вигляду – від 0 до 1. Для стандартизації показників вирізнятимемо стимулятори та дестимулятори. До стимуляторів відносяться ознаки, кількісне збільшення яких позитивно впливає на стан економічної безпеки в регіоні. До дестимуляторів відносять фактори, зростання яких негативно впливає на рівень фінансової безпеки банку. Для розрахунку показників стимуляторів та дестимуляторів пропонуємо використовувати такі формули:

Для показників-стимуляторів (якщо $a_{ij} < a_{ej}$), кількісне зростання яких позитивно впливає на стан безпеки банку:

$$x_{ij} = a_{ij} / a_{ei} \quad , \quad (1)$$

для показників – дестимуляторів (якщо $a_{ij} > a_{ej}$), кількісне зростання яких негативно впливає на стан безпеки банку:

$$x_{ij} = a_{ei} / a_{ij} \quad , \quad (2)$$

де:

x_{ij} – стандартизований показник стану фінансової безпеки для i -того банку;

a_{ej} – j -тий пороговий показник стану фінансової безпеки банку;

a_{ij} – j -тий показник стану фінансової безпеки для i -того банку;

$j = 1, \dots, n$ – показники (ознаки), на основі яких проводиться дослідження;

$i = 1, \dots, m$ – банки, що досліджуються.

Визначення інтегрального показника стану фінансової безпеки банку (ІПСфбб) та по кожній з груп показників буде проводитись за такою формулою [8, с. 55]:

$$\text{ІПСфбб} = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n x_{ij}} \quad (3)$$

де: x_{ij} – стандартизований показник економічної безпеки для i – того банку; n – кількість показників, що досліджуються.

Однак наведена вище формула може бути застосована лише у тих випадках, коли всі значення $x_{ij} > 0$, у протилежному випадку, при рівності $x_{ij} = 0$ шуканий індекс інтегрального показника стану економічної безпеки банку (ІПСфбб) теж буде рівний нулю, відтак застосування формули втрачає зміст. Для уникнення подібної ситуації слід модифікувати формулу розрахунку до такого вигляду [9, с. 466]:

$$\text{ІПСфбб} = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n (1 + x_{ij})} - 1 \quad (4)$$

В результаті визначення інтегрального індексу стану еко-

номічної безпеки банку повинен бути визначений показник (ІПСфбб), який знаходиться у діапазоні від 0 до 1,0.

Значення ІПСфбб=0 – крайній критичний стан системи, що характеризується станом економічної небезпеки банку, ІПСфбб=1 – граничний ідеальний стан системи, який відповідатиме стану економічної безпеки банку. Для визначення проміжних станів, які характеризуватимуть економічний ризик банку та економічну загрозу банку, скористаємося формулою так званого "золотого поділу" [10, с. 466], суть якого полягає у пропорційному відношенні, близькому до 0,618:0,382. Зазначимо, що закономірності "золотого поділу" надзвичайно поширені у живій природі, вони проявляються в гармонійних побудовах організмів, у тому числі й людини. Дотримання динамічної симетрії "золотого поділу" визначає найбільш гармонійні параметри структурування складових економіки, що сприятиме досягненню найбільш ефективного (безпечного) розвитку банку. Це свідчить, про те, що можливість застосування принципів співвідношення "золотого поділу" для визначення станів економіки банку виглядає закономірною. А тому для знаходження проміжків стану економічної безпеки банку отримаємо квадратне рівняння [10, с. 467]:

$$x^2 + 2x - 2^2 = 0, \quad (5)$$

рішення якого дозволяє знайти x_1 та x_2 :

$$x_{1,2} = -\frac{a}{2} \pm \sqrt{\frac{a^2}{4} + a^2}, \quad x_1 = 0,383; \quad x_2 = 0,854. \quad (6)$$

За результатами розрахунків стани фінансової безпеки банку на проміжку від 0 до 1 розмістяться таким чином (рис. 1):

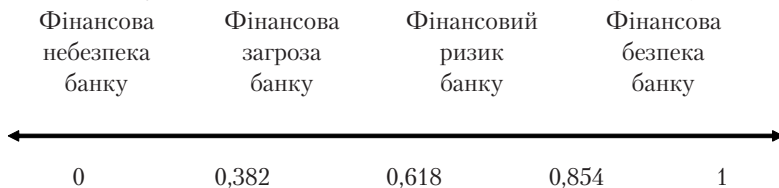


Рис. 1. Стани фінансової безпеки банку відповідно до пропорцій "золотого поділу"

Таким чином, запропонований критерій розподілу станів безпеки банку базується на "золотому поділі". Порушення цих пропорцій є вагомими і свідчать про перехід з одного стану безпеки банку в інший. Розглянутий арсенал аналітичних засобів дає змогу оцінити значимість практично кожного компонента

фінансової безпеки банківської діяльності і з'ясувати, які параметри найбільше впливають на ефективність її гарантування.

Література

1. Сенчагов В. Экономическая безопасность: состояние экономики, фондового рынка и банковской системы // Вопросы экономики. – 1996. – № 6. – С. 144–153.
2. Стрельбицька Л.М., Стрельбицький М.П. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: Монографія / Заред. М.П.Стрельбицького. – К.: Кондор, 2004. – 600 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
4. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. – К.: Київ.нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
5. Васильченко З., Васильченко І. Моделювання інтегрального показника економічної безпеки банку // Банківська справа. – 2006. – №5-6. – С.44-56.
6. Побережний С. Оценка финансово-экономической эффективности деятельности подразделений банковской безопасности // Автореф. дис. канд. экон. наук. – Суми, 2006.
7. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеенко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; За ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
8. Статистика: підручник / Герасименко С.С., Головач А.В., Єріна А.М. та ін.; За наук. ред. д-ра экон. Наук С.С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.:КНЕУ, 2000. – 467 с.
9. Побурко Я.О., Данилко В.К. Часткові та комплексні статистичні оцінювання внеску регіонів України у соціально-економічний розвиток держави // Регіональна економіка. – 2004. – №3. – С. 121-139.
10. Математическая энциклопедия Гл. ред. И. М. Виноградов. Т. 2. – Д-КОО. – М.: "Советская энциклопедия", 1979. – С. 467.